

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 10

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

20. MÁJA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

V súčasnom výsadnom postavení slobodného medzinárodnoprávného subjektu ako suveréna a nezastupiteľného tvorcu vlastných dejín a kultúry stojí slovenská spoločnosť pred osudovou výzvou: reprezentovať svoj autentický prínos do klenotnice ľudskej civilizácie aj prostredníctvom svojej metropoly a dokázať, že sme nielen starobylý, ale zároveň aj životaschopný a tvorivý moderný politický národ.

Bratislava - súčasné hlavné mesto Slovenskej republiky - má takú dlhú a významnú históriu ako málokterá zo svetových metropol. Zároveň má aj neobyčajne krásnu a strategicky dôležitú polohu. Tieto skutočnosti nás nielen zaväzujú konať zodpovedne, ale mali by sa stať aj hlavným zdrojom pozitívnej motivácie všetkých, ktorí chcú toto bohatstvo nielen zachovať, ale aj zveľadiť a obohatené ho odovzdať budúcim generáciám. Uvedomujeme si, že je to mnohogeneračná a vlastne nikdy nekončiacia práca. Navrhli sme preto vytvoriť jej dlhodobú strategickú koncepciu rozvoja pod názvom „Národný program urbanizácie Bratislavy ako slovenskej metropoly“. Kým „hlavné mesto“ je spravidla iba správnym centrom úradov a vrcholných politických inštitúcií štátu - „metropola“ je srdcom kultúrneho a spoločenského života celého národného spoločenstva, symbolom vlasti a zároveň centrom štátnej reprezentácie.

Rozdiel medzi „metropolizáciou“ a „babylonizáciou“ je zásadný, až osudový a chybné rozhodnutia majú dlhodobé a často nezvratné následky! Metropolizácia je predovšetkým prejavom slobodnej vôle a tvorivosti suverénneho subjektu ako autentickej individuality a sústredenie vlastných najvýznamnejších reprezentatívnych hodnôt do hlavného mesta ako centra verejného, politického a kultúrneho diania s dôrazom na ochranu historických, kultúrnych aj prírodných dominant a pamätníkov významných

Bratislavské memorandum

...babylonizácia?

Nie!

osobností a udalostí. Zároveň je to pokračovanie v tých najlepších tradíciách minulého vývoja mesta v zmysle ďalšieho perspektívneho plánovania jeho rozvoja v budúcnosti. Babylonizácia je prejavom nekoncepcionistických, živelných, náhodných, bezhlavého preberania cudzích úpadkových vzorov, strata vlastného charakteru a rôznymi súkromnými mocenskými tlakmi a korpúciou presadzovanie osobného alebo úzko skupinového prospechu na úkor celospoločenských záujmov.

Bratislava už dlhý čas trpí neodborným vedením a zlými rozhodnutiami. Nie politickí nominanti, ale odborníci - authority z radov urbanistov, architektov, výtvarníkov, technikov... majú rozhodovať o tvári našej metropoly. Preto je potrebné ustanoviť „Radu osobností“ z rôznych oblastí spoločenského, kultúrneho a vedeckého prostredia, ktoré posúdia každú závažnú zmenu v koncepcii a živote mesta.

O nízkej úrovni vzťahu kompetentných k významným historickým osobnostiam svedčí okrem iného aj fakt, že po kľúčových osobnostiach slovenských dejín - Mojmirovi, Rastislavovi, Svätoplukovi... či napríklad aj Matejovi Belovi sú pomenované iba malé a bezvýznamné uličky v hlavnom meste národa, na ktorého dejinách sa podieľali rozhodujúcim spôsobom! Rovnakej „pochybnosti“, ponížením a degra-

ciou“ sa dostalo aj jednej z najvýznamnejších osobností moderných slovenských aj európskych dejín - generálovi Dr. M. R. Štefánikovi.

Ani 4. mája 1919 nevítala, ani teraz - po 90. rokoch od jeho tragickej a dodnes dôveryhodne neobjasnenej smrti - Bratislava nevíta Štefánika ako generála - osloboditeľa s poctami hodnými jeho zásluh! Zato z kanála vyliezajúcemu „čumilovi“, na Hlavnom námestí sa rozťahujúcemu „napoleonskému okupačnému vojakovi“ či opodiaľ spoza rohu ľudí strašiacemu „paparazizmu“ sa dostalo neprimeranej a nezaslúženej počty priamo na bratislavskom korze! Túto trojicu pochybných „reprezentantov“ súčasnej Bratislavy dopĺňa demontný „schöneráci“, ktorý sa pomaly, ale iste - najmä v očiach zahraničnej verejnosti - stáva symbolom Bratislavy. Zato socha polyhistora Mateja Bela predstaviteľom hlavného mesta zjavne nechýba...

Potom sa čudujeme a urážame, že natočia u nás film „Hostel“, kde je Bratislava vykreslená ako stoka najubohejšieho ľudského úpadku a spodiny?!

V kultúrom svete sa na štátnej reprezentácii nešetří, lebo už na vlastnej škode zistili, že takto „ušetrené“ prostriedky sú vlastne štátnym dlhom voči pozitívnemu obrazu spoločenstva v očiach najmä zahraničnej verejnosti.

(Pokračovanie na 5. strane)

Ked' Kultúra vznikala roku 1998, hlavný dôvod na jej vydávanie bola potreba vytvoriť publikačný priestor pre tú časť inteligencie, ktorá ešte nezavrhla svoje pravé poslanie - hovoriť a písať podľa vedomia a svedomia bez ohľadu na momentálne mocenské okolnosti a estetický, filozofický, svetonázorový, ekonomický a vôbec akýkoľvek hodnotový diktát. K moci sa dostala garnitúra, ktorá mala a má mediálne krytie z 99% slovenskej printovej aj elektronickej mediálnej sféry. Navyše za ňou stálo priva-

Kríza II

TEODOR KRIŽKA

tizačné zahraničie, lačné po akomkoľvek zisku. A tak si mohla dovoliť limitovať demokraciu na „slobodný“ dialóg medzi názorovými a mocenskými frakciami vo vlastnom okruhu. Všetko, čo presahovalo tento nepísaný kruh, najmä to proslovenské, bolo vykázané do sféry extrémizmu, xenofóbie, teda mimo okruh demokracie západného typu. Vtedy sa zdalo, že všetko pôjde v obrátenom garde, ako tomu bolo v uplynulých desaťročiach, teda v duchu hesla: „S USA na večné veky a nikdy inak“.

Lenže USA sú živý organizmus, ďaleký od toho obrazu, ktorý nám ponúkajú schematicky uvažujúci a píšuci novinári a filmové distribučné siete. A ak by aj USA nemali dostatok síl na vlastnú sebareflexiu, donúti ich k tomu objektívna realita, napr. aj taká hospodárska kríza. Keby boli mocní tohto sveta počúvali, mohli sa o dnešnom stave dozvedieť omnoho skôr, už najmenej pred pätnástimi rokmi.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

V súvislosti s udalosťami posledných týždňov na našej politickej scéne, najmä s tými, ktoré súviseli s „nástenkovým tendrom“ Ministerstva výstavby a predajom emisných kvót, ktorý realizovalo Ministerstvo životného prostredia, sa vynárajú otázky, ako dlho ešte môže fungovať systém, ktorý sme si v novembri 1989 na námestiach vtedajšej ČSSR „vyštrngali“ kľúčmi. Ti, ktorí v tom čase udalosti režírovali, nás pohľady presvedčili, že to, čo k nám prichádza, je najlepší spoločenský systém, aký história ľudstva pozná. Mnohí síce zakrátko pochopili, že aj demokracia má svoje muchy, no v nadväznosti na získanú náboženskú slobodu, možnosť cestovať a vari najmä na možnosť mať svoje a to môcť ďalej zveľaďovať, boli ochotní pretrpieť aj zlodejstvá ako „Londýn“, najmä keď sám hlavný účtovník vtedajšej ČSFR verejne vyhlásil, že „nezná rozdiel medzi špinavými a čistými peniazmi“. A (pre)dal nám veľkoryso kupónové knižky, z ktorých vraj každá mala hodnotu 20 tis. Kčs (ale iba pre Koženého a spol.). Nuž, čosi sa z toho masového zlodejstva ujde aj nám, myslíme si a vari aj preto sme mlčky trpeli a strpeli tzv. malú, „kanikovskú“, privatizáciu i Čarnogorského poľnohospodárskej „reformy“.

Potom prišiel bonus v podobe samostatného štátu, a tak sme (opäť mnohí) s pochopením sledovali - teraz už čisto slovenské - formovanie „kapitálotvornej vrstvy“ s nádejou, že potom už bude koniec „zlodejstvám“, ako nám to sľúbil bicyklista Dzurinda. No len čo nás nalapal na sľubovanú „zmenu“, začali sa diať veci nevidané. Zo dňa na deň zabudol na svoj sľub o dvojnásobných platoch - pre nás. Pre svojich bicyklistov sľub, pravdaže, dodržal, ba ešte im aj pridol. Z ničoho nič sa z nich stali „profesionáli“, zamestnaní nielen na ministerstvách, ale priamo na Úrade vlády SR. Nás ostatných však Miki tri roky iba nekrestansky „dojil“. Zásľuhu na tom má predovšetkým jeho hlavný „dojč“ Mikloš.

Opasky nám máličko povolili až vo volebnom roku 2002, aby nám ich vzápätí, už v r. 2003, priťahli ešte väčšmi - až na poslednú dierku. Ak sa v r. 1998-2002 dostali na verejnosť vari iba kauzy Dzurindovho brata a Gaba (Palacku) - hoci diali sa veru veci za Mečiara nevidané, napr. s bankami - v ďalšom funkčnom období si už trúfol aj na tie najväčšie sústa, vrátane tzv. „strategických“. Vrcholom bol tridsaťročný prenájom = predaj vodného diela Gabčíkovo v rámci predaja Slovenských elektrární.

V r. 2006 sme si povedali „dost bolo Dzurindu“ a zvolili sme toho, ktorý sa dušoval, že ako sa na Slovensku kradlo za Mečiara a Dzurindu, tak sa už veru kradnúť nebude, ba tvrdil, že sa kradnúť už vôbec nebude. Na rozdiel od Dzurindu to vari aj myslel vážne, čo ho vlastne politicky diskvalifikuje, pretože to svedčí o tom, že nepoznal „svojich“ ľudí. O tom, ako hlboko sa mylil, svedčí dnes veľmi rozšírená „ľudová“ riekanka...

O tom, či je to pravda si môže- me myslieť svoje, faktom však je, že za tri roky sa muselo z jeho vlády porúčať už šesť ministrov - ďalší dvaja odišli na vlastnú žiadosť - pričom ani jeden z nich neodíšiel pre neschopnosť. Práve naopak, všetci boli až priveľmi schopní. A to ešte - ako sa sťažujú koalíčni partneri - premiér, hoci to nechce priznať, nad „svojimi“ prízmúri oko, zavše aj dve. (Namiesto čer- venej, dve žlté karty Počiatkovi, za autá by si ju zaslúžil tiež Kaliňák, za „poctu“ Štefánikovi Marek Maďarič, za inzerciu v SME, Pravde a iných Slovensku „naklonených“ médiách vari všetci ministri).

Politický klientelizmus nie je

Politický klientelizmus - cesta do záhuby

slovenská špecialita, naopak, je to v Európe a vo svete už dlho veľmi rozšírená, infekčná choroba, ktorá je vo svojich dôsledkoch vari nebezpečnejšia ako pandémia všetkých chrípok dohromady, pretože je to rakovina morálky. Politický klientelizmus nemôže vzniknúť a existovať bez širokej a mnohostrannej korupcie, preto je vždy súčasťou organizovaného zločinu. Práve on, a nie „hrstka bezcharakterných ľudí z Wall Streetu“ (tí sú iba viditeľnou špičkou ľadovca), je pôvodcom súčasnej svetovej hospodárskej krízy. Politický klientelizmus, ak sa mu nepostavia hrádze, je schopný totálne rozvrátiť štátnu moc aj hospodárstvo (národné aj svetové), ba samotný štát. Táto cesta do záhuby vedie cez nadošetrené a nepotrebané kauzy minulosti, najmä ak - namiesto riadneho vyšetrenia a potrestania vinníkov - ich začne koalícia využívať na strašenie a vydieranie opozície. Je najvyšším štátnym záujmom, aby sme túto cestu rýchlo opustili, tzn. aby kauzy minulosti dôsledne vyšetrili orgány na to povolané. Iba tak možno zamedziť ďalším recidívam podobného zločinného konania (ako sa vyjadril o súčasných kauzách P. Hrušovský 10. 5. v Markíze).

Tolko k situácii u nás doma. V nasledujúcom texte uvádza prof. Carlos Taibo zaujímavé skutočnosti o súčasnom „smerovaní“ Európskej únie.

NEPOTRESTANÉ ZLOČINY

Zatiaľ čo obchody bežia ďalej, na to, aby sa dali do pohybu účinné medzinárodné mechanizmy, pomocou ktorých by bolo možné trestať vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti a zločiny genocídy, budeme musieť čakať.

Eurobyrokrati, ohromná „štruktúra“ flákačov, ktorí z Bruselu riadia a kontrolujú dvadsaťsedem krajín Európy, chcú, aby sa do účtovníctva EÚ zahŕňali aj zisky, ktoré majú svoj pôvod v organizovanom zločine. Ak sa tak nestane - hovoria - skreslia sa ekonomické indikátory ako napr. HDP, či miera nezamestnanosti. No nik nenavrhuje, ako (vychádzajúc zo znalosti týchto kriminálnych údajov) sa dá multiplikať snahy o zisťovanie, vyšetrovanie, obžalobu, odsúdenie a potrestanie tých, ktorí sú za organizovaný zločin zodpovední.

Podľa presne zaznamenaného stanoviska jedného štatistika OECD (Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) „odhadnúť sumu peňazí, ktoré zarobí organizovaný zločin, je nevyhnutné (sic) na to, aby bolo možné okresať národné účty“. Avšak tento génius, a iní jemu podobní nekonkre-

nie, vydieračstvo, vraždy na objednávku...

Celá paleta deliktov, zločinov a porušovania zaručených ľudských práv. Poznať ekonomický rozmer organizovaného zločinu, to je v logické a rozumné, pretože, ak nepoznáme problémy, nepoznáme ani nepriateľa. Za takej situácie mu iba ťažko možno čeliť, iba ťažko možno problémy zvládavať. Ale poznať neprípustné, nelegálne a nelegitímne benefity pochádzajúce zo zločinu a integrovať ich do legálneho európskeho účtovníctva... Tento analytik výstižne zhodnotil kapitalistický systém - ako systém gangsterský.

tizuje oprávnenosť takéhoto „okresávania“, ani benefity, ktoré z toho plynú. Azda chce, aby sa napr. príslušné národné ministerstvá výstavby pokúsili zinkasovať dane od veľkých európskych gangstrov?

Ekonomika organizovaného zločinu je mohutná. To, čo niektorí sociológovia označujú ako „hrubý kriminálny produkt“, by v svetovom meradle mohlo mať hodnotu 800 000 mil. až jeden bilión US dolárov ročne. Obchod s drogami je so 400 000 miliónmi dolárov na vrcholku pyramídy, po ňom nasledujú: prostitúcia, obchod so zbraňami, obchod s chránenými živočíchmi, obchod z vykorisťovaním žien (inými formami ako prostitúciou), obchod s vykorisťovaním nezákonne väznených a zadržovaných osôb, obchod s falšovaním značiek, audiovizuálne pirátstvo, falšovanie peňazí a šekov, pašova-

Už v r. 1996 sa dvetisíc európskych súdnych úradníkov a sudcov uznieslo a podpísalo Ženevskú deklaráciu, v ktorej odvážne a celkom jasne deklarovali skutočnosť, že na výstavbe našej Európy parazitovala iná Európa, menej úctyhodná, slušná a čestná. Bola to Európa finančných rajov, (ostrovy Lamanšského priepľavu, Gibraltár, Monako, Andorra, Lichtenštajnsko, Luxembursko...), ktoré umožňovali akýkoľvek spôsob prania špinavých peňazí až do tej miery, že predmetná správa sudcov tvrdí, že moderné financie a organizovaný zločin sa navzájom živí. Boli a sú v úplnej zhode aj v tom, že nesmú jestvovať žiadne smernice, ktoré by akýmkoľvek spôsobom definovali tvorbu, dozor, či kontrolu kapitálu.

Povedzme, že až teraz sme zbadali diablove rohy, a preto až teraz môžeme definovať túto mno-

hostrannú a zložitú krízu, ktorá nás zadúša. Roztrhali sme svoj odev a sypúc si popol na hlavu, prisahajúc a zaprisahávajúc sa, že odteraz bude všetko inak, že budú pravidlá (normy), dozor, kontrola kapitálu a že finančné raje s plačom a škripaním zubov zmiznú... ideme veci meniť.

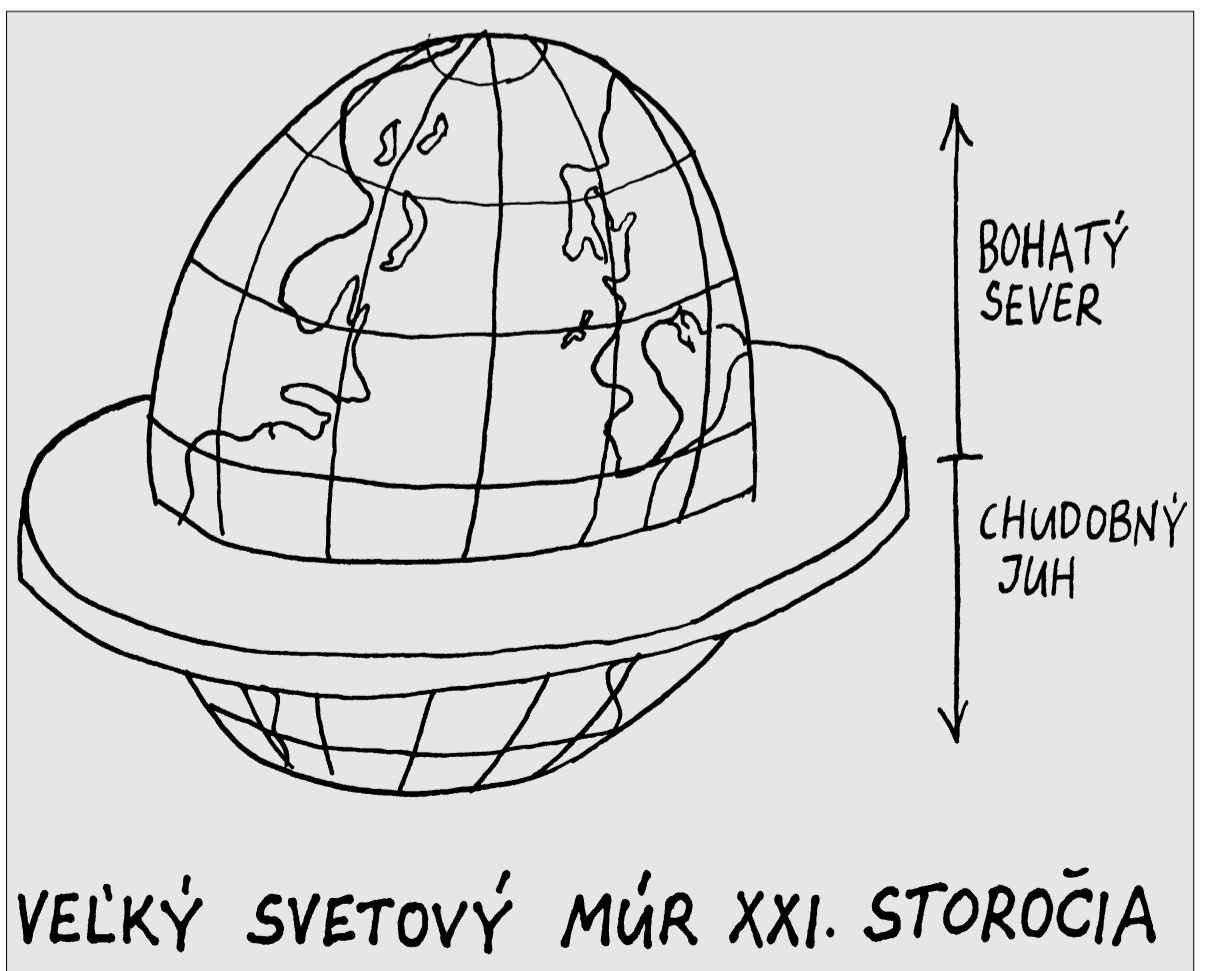
Predpokladajme, že ide o seriózne predsavzatie, kam potom ale zaradiť tú účtovnú eurobyrokratickú krízu? Má pri tomto predsavzatí svoje opodstatnenie? Iný, vraj, ekonomický expert, zas deklaroval, že zločiny aktivizujú ekonomiku, pretože zločinci investujú a utrúcajú svoje peniaze do hotelov, sídel, jacht, šperkov, prepychu... a takto sú vlastne na osoh mnohých odvetví. Ale OSN oddávna tvrdí, že „sivá“ ekonomika je nádor s metastázami, ktorý, okrem iného, prehlbuje finančnú a hospodársku krízu, rujuje chudobné štáty a rozširuje chudobu, pretože väčšina špinavých a nepriehľadných peňazí (zdrojov) ide do špekulatívnej ekonomiky, práve tej, ktorá splodila aj súčasnú krízu. Navyše, ako priznala Konferencia OSN o prevencii voči organizovanému zločinu, ktorá sa uskutočnila v r. 1995 v Káhire,... „uľahčilo sa penikanie organizovaného zločinu do hospodárskej sféry prostredníctvom štruktúrnych úhrad, ktoré zadlžené štáty museli akceptovať, aby získali medzinárodné pôžičky“.

Je na to treba ešte čosi dodať? Tak sa veci majú. Je evidentné, že dnes potrebujeme revolúciu. Nie v tradičnom a historickom poňatí, so zbraňami a krvou. Potrebujeme revolúciu princípov a hodnôt, revolúciu morálky.

CARLOS TAIBO

Autor je profesor politických vied na Universidad Autónoma de Madrid - podrobnejšie v Kultúre č. 19 z 5. 11. 2008, str. 2.

Zo španielskeho originálu preložil: Jozef Hlušek

Kresba: Andrej Mišanek

- Nechaj ma. Nikdy sa už k tebe nevrátim, knieža.

- Ty ma neľúbiš, Sajava?

Odvrátila pohľad, akoby nevedela, či návštevník znesie pravdu, nerada by zraniť jeho samofúbosť. Chabo sa usmiala. - Jediného muža som ľúbila, a to bol Zvonimír.

- A ja? Len si spomeň, nebola to ozajstná ľubosť?

- Nie. Obdivovala som ťa, to hej, bola som ti vďačná...

- Ale začo?

- Zastal si sa ma proti hodnostárom, ba i proti Perúnovmu kňazovi, pred strašnou smrťou si ma zachránil. Zaznávaná, vyhnaná, prekliata, taká som bola, keď si ma prijal. To len z vďačnosti som ťa ľúbila, no teraz viem, moja vďaka bola hriech. Nebudem žiť dost' dlho na to, aby som sa kajala za toľké previnenia.

- Zbytočne sa trýzniš, Sajava. Na vine je tvoja mladosť, moja vášeň. Výčitky sa stratia, len čo opustiš tieto múry.

- Nie, knieža, nechaj ma. Som tu šťastná, práve tieto múry ma chránia pred utrpením, čo som okúsila v živote. Za nič na svete ich už neopustím.

- Si primadá na to, aby si sa vzdávala svetských radostí. Nebudeš tráviť dni, roky v odriekaní, nečinnosti!

- V nečinnosti? Mýliš sa. Mám tu prácu, ktorá ma teší čoraz viac. Vyšívam oltárne plachty, superpelície, omšové rúcha, štóly. Hodvádom, zlatohlavom, pestrými nitami, perlami... Som užitočná, uznávajú ma. Nikdy som ešte nebola taká vyrovnaná a blažená.

- Musíš sa spamätať, Sajava. Dožičím ti čas, prídeš na iné myšlienky. Zajtra budeš ku mne milosrdnejšia.

- Darmo by si chodil, knieža. Už sa nestretne.

Bola preč skôr, kým sa nazdal. Ostal stát, ako zasiahnutý bleskom a spamätal sa, až keď poňho prišla stará mniška. Sklamaný v najkrajších nádejach pobral sa rovno do arcibiskupského paláca. Priateľ Arno ho prijal srdečne, objali sa a keď počul, ako knieža prišiel najprv o jednu, potom i o druhú ženu, otcovsky ho potešoval. Až keď si Pribina po výdatnom jedle trochu upil, ako tak sa upokojil. A arcibiskup očividne čakal iba na príhodnú chvíľu. Počul už, ako vie Sajava vyšívavať, nechcel prísť o takú užitočnú mnišku. Zároveň si ako oddaný rybár Kristov zamienil, že rybku, čo sama vkĺzla do siete, viac nevy pustí.

- Nesmúť, knieža, mám pre teba nevestu. Vyrovna sa Sajave.

- Ďakujem za láskavosť Vašej Eminencii, ale zatiaľ sa nemienim ženit. Nebodaj si kňazná ešte rozmyslí.

- Ženská láska je ako struna na harfe. Ak sa pretrhne, darmo by si ju zväzoval, nevydá viac tón. Jest to aj iné, povedzme Engelhilda, sestra pasovského biskupa Adalrama, tiež by ti mohla stát' za povšimnutie. Vychovali ju benediktinky, rodičia im zahynuli pri vpáde Normanov. A jej brata som navrhlo u pápeža na biskupskú hodnosť, ráno sa mi prišiel poďakovať za podporu.

Arno na chvíľu zmĺkol, no Pribina počúval iba na pol ucha. - Keď príde môj čas, - pokračoval teda arcibiskup, - navrhmem Adalrama za svojho nástupcu. Keby si sa dostal do potýčky s mojmirovcami, zide sa ti také príbuzenstvo.

Konečne sa knieža prebral. Ar-

no pozná pomery na slovienskej Morave, jeho ponuka sa mu celkom videla. Skôr-neskôr mu isto príde brániť sa. A keďže sa prestal vzpierat', arcibiskup, dobrý diplomat, zahorúca kul železo. Zaraz poslal po Adalrama, hádam sa ešte nevydal na cestu. I jeho sestra, novicka v kláštore benediktínok nech príde.

Biskup prišiel prvý. Arcibiskup sa s ním dlho zhováral po latinsky, Pribina postrehol, že Adalramus síce prisvieďča, má však i námietky. Nebodaj príde ešte aj o tretiu ženu, stihol medzičasom prísť na arcibiskupov návrh.

Napokon vošla Engelhilda, aj ona mala na sebe tmavý habitus noviciek, na okamih si ju Pribina pomyslíl so Sajavou. Aj postavou jej bola podobná. Hlboko sa poklonila, no keď dvihla tvár, Pribina zbadal, že je síce pekná, ale Sajave sa zdá leka nevyrovnaná.

- Zavolali sme ťa, sestra, - prehovoril Adalramus, - lebo jeho milosť, nitrianske knieža ťa požiadal o ruku. Podáš mu ju?

Engelhilda prekvapená pozrela na knieža veľkými modrými očami. Na tvári sa jej objavil ľahučký úsmev s rumencom, ako keď sa zážiha deň. Zapýrila sa. - Áno.

Adalrama sestrina ochota prekvapila, možno sa aj trochu nazlostil. - Je to pohan, uváž, - pripomenul jej.

- Zmierim sa s tým, - prikývla a rumeň na tvári jej stemnel.

Pribina ani nezakrýval, ako sa mu ulavilo, čoraz väčšími sa mu pozdávalo dievča. Aj arcibiskup sa potešil, zato Adalramus si kládol podmienku: - Skôr ako privolím k tomuto sobášu, knieža Pribina sa dá pokrstiť.

- Nemôžem splniť vašu podmienku, Eminencia, - vzoprel sa knieža. - Doma ma zaznávajú už preto, že mám pochopenie pre kresťanské učenie. Keby som sa sám stal kresťanom, mojmirovci celý národ poštvú proti mne.

Nastávajúci švagor zaváhal. - Sľúbíš aspoň, že tvojej žene nik nebude brániť, aby si vykonávala náboženské povinnosti?

- Sľubujem, môže ich vykonávať ako dosiaľ.

- Aj kostol pre ňu dáš postaviť? - Adalramus kul železo zahorúca.

- Kostol? - Pribina sa zarazil. - Lenže v mojom kniežatstve niet murárov ani kamenárov! Ba sotvako vie, ako vyzerá kresťanský kostol.

Nato sa zamiešal Arno. - Pošlem ti staviteľov, spoľahni sa, - mávol rukou.

Adalramus sa dovtípil: pre arcibiskupa znamená tento sobáš čosi ako misiú, ani on nemal viac námietok. Žiadal len, aby sa svadba konala čo najskôr, on sám sa musí ujať biskupského úradu v Pasove. Aj Pribinovi vec súrila, ešte pred zimou sa chcel vydať na cestu.

Arcibiskup Arno, uradostený, že na rýdzo pohanskej Morave postaví prvý stánok Kristov, sám vystrojil hostinu. Zúčastnili sa na nej všetci prívrženci nitrianskeho kniežata, aj Radboda, gróf Východnej marky. Týmto sobášom sa otvorila brána pre franských mníchov, murárov, staviteľov, remeselníkov, kupcov. Konečne môže Pribina začať uskutočňovať svoj sen.

Kresba: Tibor Kovalik

Dvoje, čo zná

Tajomstvo sna
a tajomstvo o sne.
Dvoje, čo zná,
či verše sú pôstne.

Prvé je v tom,
čo uniká zmyslu.
Nadide zlom,
a zo sna je príslub.

To druhé vie,
či sníva sa pravé.
A v úsmeve
si zavráva Ave.

Bude tu striedmo

Niečo sa dari
z tajomstva prednesu.
Dni neposedné sú,
lež v stopách jari.

S prítážou tary
sa múdro neznesú.
Stratí sa bez hlesu
každý hriech starý.

A keď sa ujme
klik požehnaných snov
v rozvážnej sume,

bude tu striedmo
s odvahou náhryznou
i bážňou pred ňou.

Čarovná účasť v sne

Červienky, vrabce,
hrdličky, straky.
Všetko sa ráce
rozmarom v tvare dňa.
Vánku sa dari
pozvánka dajedna.

Pri tejto jari
je súzvuk taký,
že niet ho v snári.
Že platba následná
má rozmer práce
v syte i za striedma.

Púpavka, tráva,
orgován, slivy.
Všetko sa správa
správne a úžasne.

Nadbieha ránu
čarovná účasť v sne.

Zbierajú mannu
lační a chtiví -
čakali na ňu.
Rozšafnosť v ušiach znie
a dorovnáva
rozmary súhlasné.

V radostnom plese

Jar ako z krhly
hrčí výdatne.
Pučí a kvitne
láska ozlomkrk.

Poklony mýtné
skladá v bozkoch rúk.

Lad zaokrúhli,
čo sa iba tmie
v náčine hrčí.
Zjemní rapavé,
tvar na svet rúči
zjaví v náprave.

Zbrúsia sa uhly,
próza zbrilantnie.
Už bríza nesie
vietor do plachát.
V radostnom plese
dá ti odplávať.

TEOFIL KLAS

Len pristaš
v neúnnavnom
krásne

Srdce je

lodný zvon

Breza už zasa tieni
výhľad na horizont.
Sama je vachtárom,
plentou i plachtárom
úštipku raja.

Slncovo zahľadený
vrhovec žmúri blond.
Strakám i parteru
sa pestiev nadmieru
zas navystrája.

Ale má pravdu breza:
dnes treba všade máje.
Vlajkový trimarán
stále sa trima rán
zložených z dreva.

Aj keď deň z križa zlieza
a kotva zradená je,
srdce je lodný zvon,
čo v čase kolíznom
sa rozoznieva.

Nádych

do pláne

Vietor
poznať na šklbaní tieňov
v celách všedných dní.

Preto
vládne pomýlenou scénou
nečas nehybný.

Vrie to
iba tam, kde riadne vanie
čerstvé volanie.

Stretol
som dnes v rozjarenom ráne
nádych do pláne.

Svrbenie básne

Komuže sa priznáš
zo svrbenia básne,
špenia nadnesu?

Stále si len pristaš
v neúnnavnom krásne,
zisky hladné sú.

Odbúda ti zavše
nepohodnej dane
v krivkách podnebných.

Lačnenia sú zdravšie,
ak vždy odhodlane
prosiš o chlieb v nich.

Veľa je v krvi

Krv vyzrážaná
z anticipácie.
A živá rana,
že ňou krivda šije.

Na žertvu Boha
chabá náplast ľudská.
Krv preúbohá
pravdu nahlas lúska.

Veľa je v krvi
pamätavých ozvien.
Dnes na priemrvy
do kréda ich pozvem.

Verše z vetra

Silné sú verše,
keď ich z vetra chytáš.
A najsilnejšie,
keď im snímaš prítáž
prachu a piat.

Odlahči snenie
o námery vlastné.
Nechaj si pre ne
čiernu dieru v krásne
na vstup a vpád.

Až budú vanúť
vetry plné vlahy,
sám sa im nanúť
stúpavý, no nahý
za smädný tón.

Nech ponesú ťa
ako šelest briezky.
V anjelských putách,
v opojení rezko
znamenitom.

Nerozlúštiš

Nerozlúštiš,
čo spieva vtáča,
ani čo peješ sám.

Toľký je v speve taj.

V nerovnú tíš
sa prieporné sny tlačia
až hore k nebesám.

Spevom ich spoj a prevetraj.

Minirecenzie

Vojtech Kondrát:
Návrat tou istou cestou
Bratislava, Smena 1983

V jednom z banskobystrických antikvariátov som natrafil na zbierku básní Vojtecha Kondráta s rukou písanými poznámkami literárneho vedca a kritika Pavla Plutka. Nevie, či Plutko tieto svoje poznámky využil, či napísal, resp. zverejnil o spomínanej knihe nejaký článok, ja sa však pokúsim z jeho (miestami ťažko čitateľných) útržkovitých záznamov zostaviť krátku recenziu. Asi takto by teda Pavol Plutko zhodnotil Kondrátovu básnickú zbierku *Návrat tou istou cestou*:

V prvej časti sa nachádzajú básne intímneho ladenia. Sú to verše o (manželskej) láske, ktorá pretrváva, ktorou nemôžu otriasť drobné nehody. V ďalších básňach zaujímavým spôsobom rieši básnik otázku času, tejto ľudsky najzávažnejšej kategórie - čas premieta do budúcnosti, pripomína pritom nevyhnutnosť smrti... Pomerne často využíva zátvorky, a ony majú v jeho veršoch svoj význam - autor tak dotvára obraz, rozširuje význam, dopĺňa, upresňuje; buď to dojem improvizácie, akoby autor písal básne rovno do stroja, priamo pod vplyvom inšpirácie... Kondrátove básne majú šírku i hĺbku.

Toľko som vybral a pospájal (dokázal rozlúštiť) z Plutkových rukopisných poznámok. Už iba dodám, že s jeho názormi v podstate súhlasím. Vojtech Kondrát je aj v tejto zbierke ako básnik sám sebou - stručný a hutný, konkrétny a presný, civilný, a predsa poeticky silný. Jeho básne nenudia! Vyberiem a pripomeniem aspoň tri jeho verše, akože inak, zo zátvorky, lebo zátvorky používal naozaj rád: „(Opakujes si zano-vito / never že tento deň bol stratený / že tento život nestál za to).“

Teodor Križka: Smädná voda
Bratislava, Petrus 2004

Pekná kniha plná pekných básní. Verše nasýtené metaforami i myšlienkami. Nápaditá, pôsobivá, umelecky hodnotná poézia. Keď som ju dočítal, povedal som si: áno, jedna z podôb dobrej poézie!

Asi najviac vo mne zarezovala Snežná omša. Už na prvý pohľad môže zaujať dnes neobvyklou formou - ide o dramatickú či dialogickú báseň, veršovanú jednoaktovku, ktorá je vhodná na tiché čítanie i stvárnenie na javisku. U Križku je samozrejmosťou bravúrne zvládanie básnického remesla, ako aj vyvážená spätosť obsahu a formy. Ale táto báseň má ešte niečo navyše - pôsobivosť, estetickú naliehavosť, osobitú atmosféru...

Pavol Števec v doslove oprávnene nazýva Teodora Križku jedinečným a originálnym básnikom, básnikom pozeňaným, pracovitým a náročným na seba samého. A takto načrtáva jeho básnickú cestu: „Napojiť a zviazať sa, spretrhané pospájať, na takom základe neskôr pokračovať; no už neohrozene sám, v zmysle vlastného a osobného poetického sna o kráse i pravde slova a jeho významovej nosnosti.“ O Križkovej básnickej tvorbe by sa dalo povedať a napísať oveľa viac, ale lepšie je priamo sa do nej zahliť.

Jozef Kútnik Šmálov:
Kresťanská kultúrna orientácia
Bratislava,
Vydavateľské družstvo Lúč 2005

Zatiaľ čo v prvom zväzku výberu z diela, ktorý vyšiel v roku 2004 pod názvom Literárna kritika ako poznávanie a hodnotenie, je priblížené najmä literárnokritické dielo Jozefa Kútnika Šmálova (pozri Kultúra č. 2/2007), druhý zväzok obsahuje rôznorodejšie príspevky, predstavuje nám ho všeobecnejšie ako myslite-

ľa, umenovedca, liturgika i literárneho a kultúrneho historika.

Zostavovateľ Július Pašteka zaradil do zväzku Šmálovove práce o národnej kultúre, o našich kultúrnych a náboženských dejinách, o liturgii a sakrálnom umení, ako aj niekoľko recenzií pozoruhodných diel svetovej literatúry (spomeňme Papiniho Život Krista). Výber je doplnený úvodným slovom zostavovateľa, v ktorom je zdôraznená Šmálovova rozľadenosť a tvorivá mnohostrannosť - stal sa významnou kňazskou a kultúrotvornou osobnosťou.

Jozef Kútnik Šmálov sa usiloval o znovuzblíženie náboženstva a kultúry. Hoci verejne zastával katolícke stanovisko, umenie a kultúru nechápal konfesionalne, ale univerzálne; (národná) kultúra podľa neho nie je čosi statické, nemenné, jednoliate - „nemôžno ju zredukovať iba na jeden jediný smer, lebo ich má viac... nemá iba jednu podobu, realizáciu, lež má ich viacero, rovnako oprávnených“ (s. 11-12). Zdôrazňoval, a to je dôležitý odkaz aj pre nás, že v kultúre je prvoradá idea, a to idea s tvarom; správna idea privádza k poriadku myslenia a ideovosť vedie k formovaniu uvedomelého životného postoja.

JÁN MARŠÁLEK

Kresba: Andrej Mišanek

Pokyny pre prispievateľov

Prosíme našich autorov, aby nám boli nápomocní a dodržiavali aspoň niekoľko nasledujúcich pokynov:

- Príspevky, ktoré ponúkate na uverejnenie, píšete na počítači vo formáte word bez akýchkoľvek grafických úprav (nepoužívajte rámčeky ani nijaké iné zvýraznenia textu). Ak chcete zvýrazniť odstavce, nepoužívajte medzerovník, ale tabulátor. Medzi slovami stláčajte medzerovník iba raz. Nedávajte medzi slová v zátvorkách a zátvorku medzeru. Nepoužívajte viac druhov písma.

- Príspevky posielajte výlučne v elektronickej podobe na e-mail redakcia@kultura-fb.sk ako prílohu e-mailu, nie vo formáte txt, alebo poštou na diskete, prípadne na cd nosiči na adresu redakcie Sološnická 41, 841 05 Bratislava.

- Ak posielate príspevky poštou, neposielajte ich doporučené.

- Príspevky napísané na písacom stroji nám vôbec neposielajte. Redakcia nie je vybavená na prepis článkov do elektronickej podoby.

- Pri písaní článkov pamätajte na ilustračný materiál. Nezabudnite preto dodať redakcii potrebné kresby, snímky, dokumenty a pod.

- Ak posielate snímky v elektronickej podobe, musia mať pri dostatočnom rozmere hustotu bodov minimálne 300 dpi (radšej viac) a musia tvoriť prílohu e-mailu. V bežnom digitálnom fotoaparáte je hustota bodov nastavená len na 72 dpi. Snímky v nijakom prípade nevkladajte do textu. Snímky prevzaté z internetu nie sú vhodné na publikovanie v časopise.

Nasledovaniahodný príklad

Komjatice 1256 - 2006.

Zostavili Štefan Cifra, Viera Vrabcová.

Komjatice: Združenie priateľov obce Komjatice, obec Komjatice, Q-Solid 2008

V centrálnej časti juhozápadného Slovenska na brehoch rieky Stará Nitra - na žirných pôdach Podunajskej nížiny sa nachádza obec Komjatice. So 4300 obyvateľmi patrí k najväčším na Slovensku. Názov obce je písomne doložený v r. 1256 ako Kamnati. Sedemstôpätidesiate výročie prvej písomnej zmienky sa stalo impulzom k spracovaniu reprezentatívnej vedecko-popularizačnej monografie.

Táto výpravná kniha je rozsahom 800 strán a bohatosťou príspevkov i obrazového materiálu v žánri monografií obcí výnimočná. Môže smelo konkurovať monografiám veľkých miest. Vznikla vďaka vyše štvorročnej spolupráci dvoch zanietých komjatických rodákov Štefana Cifru, šéfredaktora Národnej osvetly, spisovateľa a publicistu a Viery Vrabcovovej, národopisnej zberateľky, pôvodným povolaním ekonómky. Oba zostavovatelia majú na knihe aj 250 a 220 stranový autorský podiel.

Monografia Komjatíc je dielom veľkého rozsahu a encyklopedického charakteru. Na jej tvorbe sa podieľalo 80 autorov príspevkov a 138 autorov a zberateľov poskytlo takmer 2000 obrazových dokumentov. Do knihy autorsky prispeli viacerí odborníci fundovaní slovenskí vedci z oblasti archeológie, histórie, archívniatva, sociológie, etnografie, etnológie, muzikológie, kultúrnej histórie a ďalších vedných odborov. Dielo obohatili aj publicisti, národopisní zberatelia a autori, ktorí sa v Komjaticiach buď narodili, pôsobili, alebo skúmali ich bohatú históriu v širokom spektre života. Autorský kolektív tvoria viacerí renomovaní autori, medzi nimi Jozef Batora, Peter Caban, Hana Hložková, Katarína Jakubíková, Ján Lukačka, Ludmila Malíková, Štefan Moravčík, Ladislav Mlynka, Alexander Móži, Zita Škovierová, Ladislav Vrteľ a ďalší.

Úvod publikácie patrí príhovorom starostu Komjatíc Pavla Gárika a zostavovateľov. Nasleduje vyobrazenie a heraldický opis historických yce patrí k najdetailnejšie preskúmaným archeologickým mikroregiónom na Slovensku. Ako v knihe píše archeológ Jozef Batora sú tam doložené takmer všetky historické doby, obdobia a kultúry typické pre región strednej Európy - od paleolitu až po rímsko-barbarské obdobie.

Historik Jozef Lukačka v monografii uvádza, že v zozname familiárov a čiastočne poddaných Forgáčovcov v r. 1447 v Komjaticiach sa uchovalo meno Slouak, čo je druhé najstaršie pomenovanie príslušníka národa. V r. 1573 tu tlačiar Havel Husár založil prvú stálu tlačiareň na území Slovenska. Podobné súvislosti čitateľa vedú v kapitole o dejinách k objavovaniu nových informácií, hľadaniu súvislostí a poznávaniu histórie. Píše sa tu o kontinuite staroslovenského osídlenia a kresťanstva od čias príchodu Slovanov cez obdobie Veľkej Moravy po vznik Uhorského štátu. Obyvatelia Komjatíc so ťou obstáli v ťažkých historických skúškach - či už v dobe stredoveku, národnouvedomovacieho procesu a obrodovania, násilnej maďarizácie, cez prvú svetovú vojnu, v období okupácie južného Slovenska horthyovským Maďarskom, ako aj v doteraz najhroznejšej vojne v dejinách ľudstva. Komjatice zohrali významnú úlohu tiež v novodobých dejinách Slovenska. Komjaticania boli v r. 1990 iniciátormi a spoluorganizátormi šurianských stretnutí južných Slovákov a petičnej akcie za ustanovenie slovenčiny ako štátneho jazyka. Stáli pri zrode národne orientovaných slovenských politických strán po r. 1989 a pričínili sa aj o vznik samostatnej Slovenskej republiky.

Monografia Komjatíc oživuje záujem obyvateľov a rodákov o históriu a súčasnosť obce. Dokumentovanie kultúrneho dedičstva mnohými ľuďmi prinieslo do knihy mnoho nového z tamojšieho cirkevného, hospodárskeho, pedagogického a kultúrneho života.

Dôležitým prameňom príspevkov o novších dejinách sa stal rozsiahly výskum hmotnej a duchovnej kultúry v obci. Odzrkadľuje sa v jednej z ťažiskových kapitol - Národopis: obyčaje životného štýlu v Komjaticiach. V knihe nájdeme tiež zbierku ľudových piesní, prísloví a porekadiel, súpis priezvisk a chotárných názvov a slovník nárečia.

Komjatice sú rodiskom a miestom účinkovania viacerých významných postáv našich dejín. Ako kňaz v obci pôsobil známy kultúrno-osvetový dejateľ, spisovateľ a národovec Ondrej Caban (1813 - 1860). Bol spoluzakladateľom Spolku Svätého Vojtecha, členom Tatrána a stúpencom a podporovateľom štúrovského spisovného jazyka. Komjatickým rodákom je Július Komjati-Vanděrka (1894 - 1958), medzinárodne uznávaný grafik, ktorého diela sú vystavené v niekoľkých európskych galériách. Obom patria v knihe väčšie biografické profily. Kapitola Osobnosti Komjatíc predstavuje formou hesiel ďalších vzácných činiteľov spätých s obcou.

Monografiou Komjatice 1256 - 2006 sa šíri a bude aj šíriť dobré meno obce. Tvorcov knihy viedla myšlienka zozbierať dokopy čo najviac a zachovať veci, ktoré síce pomaly, ale iste odchádzajú do zabudnutia. Zostavovatelia vyslovili zmysel tejto idey za všetkých slovami: „Naši predkovia žili svoj život aj v chudobe, najmä však v práci, dôstojne. Za to si ich vážme. Nesústredovali sa iba na mamonu, majetky, ale venovali sa jeden druhému, žili družne, spoločensky. Nebolo si čo závidieť. Boli žičliví, vedeli sa podeliť s tým kúskom, ktorí mali, vedeli sa spoločne zabaviť, porozprávať, zaspievať... Toto všetko je ich odkaz pre nás a pre pokolenia, ktoré prídu po nás.“

KAROL PETROVSKÝ

Nastolenie otázky voľby, či liberálny hospodársky model, alebo model sociálne orientovaného trhového hospodárstva, by malo odpovedať aj na otázky, či recesiám sa dá vyhnúť a otvoriť polemiku o tom, že „recesiám sa vyhnúť nemôžeme a je dobré ich pretrpieť“. Aj na to, či si ľudia majú donekonečna zvykať, že prepád hospodárskych cyklov je nevyhnutný a periodicky sa opakuje. Je na zamyslenie, či akceptovať radu, že sa treba tešiť, že priemerná dĺžka prepádu hospodárstva a všetkého príkoria, čo s tým súvisí, sa kráti. Inými slovami, to značí začať odznova tvrdo pracovať, aby sa udržala aspoň sčasti rokmi dosiahnutá úroveň kvality života a život v obave, že sa kríza opäť vráti.

Pri skracovaní ekonomických cyklov na 6 až 7 rokov táto hrozba je reálna.

Bolo by dobre sa pozastaviť nad tým, prečo štartovanie kríz a recesií začína v USA, kde praktizujú (neo)liberálny hospodársky model. V USA od roku 1854 prebehlo 32 hospodárskych cyklov (terajší je 33), ktoré boli sprevádzané prepádmi ekonomiky (HDP) s ničivými dosahmi na obyvateľstvo a podnikanie. Priemerná dĺžka recesie sa pohybovala na úrovni 17 mesiacov, a v pokojnom období zhruba 10 mesiacov. V každom cykle následné oživenie ekonomiky, keď hrubý domáci produkt začal rásť, trvalo niekoľko rokov (v prípade Veľkej depresie to bolo vyše tri a pol roka).

Treba hovoriť aj o tom, či hospodárstvo musí rásť v cykloch a nič s tým sa nedá robiť, alebo sa dá vhodným, lepším modelom cyklickému vývoju vyhnúť.

Aprílovým summitom G20 (2009) začalo obdobie novej historickej éry, ktorá bude poznačená viacerými variantmi kapitalizmu, voľného trhu a globalizácie. Americko-anglosaský model kapitalizmu bude iba jeden z nich. Summit G20 naznačil, že budúcnosť kapitalizmu amerického typu, ktorý dominoval v ostatných rokoch do druhej polovice roku 2008 s prívlastkami slobodného trhového štátu, ktorý vytvorí globalizácia po celom svete, sa stal minulosťou.

Na summite sa ukázalo, že eko-

nomická sila sa od doterajších ekonomických centier presúva viac na východ a na juh. Po vlastných cestách sa rozhodli kráčať Čína, Rusko, India, juhovýchodná Ázia a Latinská Amerika.

Doteraz najťažšiu krízu v USA riešil program ekonomickej obnovy pomocou New Deal, ktorý bol odpoveďou na problémy Veľkej hospodárskej krízy v 30. rokoch minulého storočia. Európa prišla s myšlienkou spoločensky regulovanej trhovej ekonomiky, aby riešila rozvrátené hospodárstvo po druhej svetovej vojne.

Teraz sa hľadajú cesty, ako riešiť výzvy, ktoré nastolila ničivá globálna kríza s dosahmi podobnými, ako boli spomenuté dve. Jej podstata sa líši od predchádzajúcich najmä tým, že treba nájsť cestu, ako podstatu ka-

JOZEF MIHALIK

Čím vyplniť vákuum

po stroskotaní ekonomických modelov neoliberalného kapitalizmu a totalitného socializmu

pitalizmu spočívajúcu na rozumnej regulácii očistiť od nerozumného porušovania pravidiel vyúsťujúcich do finančných bublín - tej akciovej, ktorá dovedla USA a Európu do menšej krízy na prelome rokov 2001/2002, a tej terajšej finančnej (hypotekárnej) ktorá prerástla do globálnej finančnej krízy a do globálnej hospodárskej recesie s ničivými dôsledkami na ekonomiku a kvalitu života ľudí.

Neoliberalný model kapitalizmu, formovaný zväčša chicagskou neoliberalnou školou a jej protagonistom Miltonom Friedmanom, motivoval bankárov a finančníkov, finančné inštitúcie, politikov, médiá a tiež mnohé univerzity, aby uplatňovali tézu o tom, že každý si môže robiť, čo sa komu zachce s tým, že neviditeľná ruka všemocného trhu vyrieši za nich všetko ostatné. Ako to urobila, ukazuje rozvrátený globálny finančný a hospodársky systém s ťažkým dosahom na štáty a zhoršujúcu sa životnú úroveň.

USA a prívrženci ich modelu sa nepoučili a nepripúšťajú krach (neo)liberálneho hospodárskeho modelu a tiež to, že treba hľadať lepší model na vyplnenie vákuu, ktoré vzniklo skrachovaním neoliberalnej ideológie, podobne ako sa to stalo po krachu ideológie totalitného socializmu.

Mnohé štáty sa poučili a chcú dávať prednosť osvedčeným ekonomickým modelom, ktoré by nevedli k ničivým hospodárskym krízam a recesiám.

Európske vlády chcú ísť pri riešení krízy zväčša svojimi vlastnými cestami. Viacerí lídri zo západnej a východnej Európy hovoria, že sociálny štát v čase ekonomickej krízy a recesie pôsobí ako automatický stabilizátor a chcú sociálne štáty posilňovať.

To značí budovať ekonomiku v súlade s princípmi sociálne orientovanej trhovej ekonomiky (ktorá je vzdialená zásadám (neo)liberálneho ekonomického modelu amerického typu). Kritici z USA im pripomínajú, že chcú kriesiť európsky národný štát, aj keď odklon od stroskotného neoliberalného amerického modelu je o čosi inom. Väčšina európskych krajín si myslí, že keby podľahli deregulačným tlakom amerických vlád a zotrvali by na ideológii neoliberalizmu, boli by vo väčších problémoch, ako sú teraz.

To hovorí v prospech vypracovania vízie a stratégie, ktorá by lepšie ako doposiaľ predvídala ekonomický vývoj, živelnosť by sa nahradila reálnymi prognózami a štáty by nemuseli chaoticky reagovať na nečakané zvraty k zhoršovaniu ekonomického rastu a životnej úrovne ľudí v dôsledku kríz. Nebolo by treba číť ďalej, tým častejšie od gruntu prepracovávať ekonomické zámery, plány, rozpočty a meniť hospodársku a sociálnu politiku za pochodu, ako je tomu teraz.

Najviac po vypracovaní vízie a rozvojovej stratégie sa volá v EÚ.

Na svetovom summite G20 (apríl 2009) lídri dospeli k záveru, že treba viac pravidiel a menej slobody pri formovaní výrazných zmien fungovania globálneho trhu. Dohodli sa na prelomových zmenách v oblasti regulácie finančných trhov a boja proti protekcionizmu. Vyjadrili podporu tvrdým zákrokom proti daňovým rajom, ktoré obchádzali pravidlá. Argumentujú, že záchrana proti ničivej kríze a prehlbovania recesie vo svete bude stáť jeden bilión dolárov.

Dohoda svetových lídrov naznačila, do akej miery možno za krízu vinit liberálnu podobu kapitalizmu. Za krízu nemožno vinit kapitalizmus, ale jeho terajšiu (neo)liberálnu podobu, ktorá túto krízu spôsobila s derivátmi, ktoré ju v praxi naplnili, vrátane morálneho zlyhania manažérov. Pritom sa nespochybňujú základné atribúty voľného trhu, ako je súkromné vlastníctvo, slobodný obchod, voľná súťaž a iné. Sankciono-

vať sa musí porušenie pravidiel, ako je napríklad únik kapitálu do daňových rajov, špekulácie v rámci hedžových fondov a podobných derivátov, vyplácanie problémových bonusov alebo neopodstatnené zadlžovanie bánk, poisťovní a ľudí. Krízy a recesie sa udiali porušovaním nielen ekonomických, ale tiež etických pravidiel, lebo (neo)liberálna podoba kapitalizmu to dovoľovala. Považovalo sa to za prirodzené konanie v duchu slobody podnikania a liberálneho postoja pri deformovaní globálnych trhov.

Nebolo by správne vinit iba politikov ako hlavných vinníkov krízy, aj keď ich podiel viny tu je. (Neo)liberálna doktrína pripúšťala a často aj navodila na systémové chyby (napríklad v oblasti hypotekárnych úverov), ktoré prax v mene bohat-

nutia za každú cenu aj využívala. V mene pažravej ziskuchtivosti úver sa vršil na úver, až vznikla finančná bublina, ktorá praskla. Táto (neo)liberálna doktrína bola výdatne podporovaná chicagskou školou (neo)liberalizmu na čele s profesorom Miltonom Friedmanom. Podporovanie agresivity v honbe za ziskovosťou potlačalo pritom nástroje (rozvojové stratégie), ktoré mohli nedokonalý systém korigovať. Aj preto do popredia sa dostáva aktuálna potreba formovania rozvojových stratégií na základe poučení z doterajších kríz a zmien, ktoré sa rozlúčila s chybou Bushovou neoliberalnou verziou amerického usporiadania unilaterálneho sveta (a tiež jeho podoby bipolárneho usporiadania sveta v čase studenej vojny) a nastolia výzvy na prechod k multipolárnemu svetu (USA, EÚ, Rusko, Čína, India a iné). Obamovo turné po Európe už čosi naznačilo.

Doterajšie globálne vízie a prognózy, ak existovali, boli vinou chaosu spôsobeného (neo)liberálnym ekonomickým modelom opatrnice, mali v sebe veľa neurčitosti, menili sa takmer každý štvrtrok a mnohé z nich neprežili ani dva či tri mesiace. Svedčia o tom iba nedávno vypracované odhady a prognózy o „pokračovaní pozitívnych trendoch hospodárskeho rastu“, ktoré sa z mesiaca na mesiac prerobili na „predbežné odhady poklesov HDP a predĺžovania prehlbovania krízy“.

EÚ by si mala vyriešiť dilemu, okolo akej vízie by sa mala zjednocovať a vytytovať spoločné ciele, podľa ktorých treba jednotne konať. Vízia o Európe potrebuje viac, a nie menej Európy. Šanca, ktorú poskytuje terajšia kríza, by sa mala využiť na to, ako Európu viac zjednocovať. Poučiť sa, ako treba čeliť následkom finančnej a hospodárskej krízy združenou suverenitou EÚ. Ukazuje sa, že ponechanie povinností každého členského štátu, aby si sám riešil finančné problémy spôsobené globálnou krízou, nie je tá najsprávnejšia cesta. Európu už nemožno ďalej držať bokom od rozhodovania o globálnych problémoch. Aby sa mohla

stať rešpektovaným aktérom pre riešenie globálnych otázok, musí byť aj náležite inštitucionálne na to pripravená, a hodnotovo proeurópsky orientovaná.

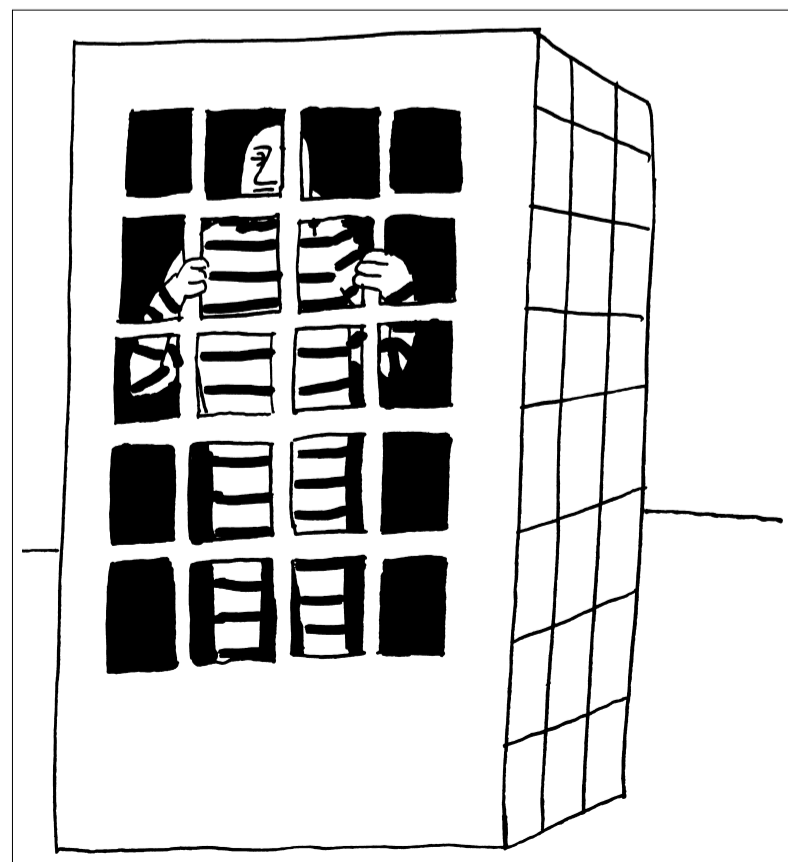
Trendy, ktoré sa od Únie vo svete očakávajú, treba hľadať okrem iného v tom, ako zvládnuť citlivé problémy upevňovania spoločnej meny, ako sformovať spoločnú daňovú politiku, mať jasno o spoločnej priemyselnej politike, presadiť spoločnú sociálnu politiku, zjednotiť sa na prístupe k hľadaniu spoločných európskych hodnôt, ktoré spájajú, a nie rozdeľujú Európu, a pracovať na ďalších, lepších systémoch, ktoré by umožnili účinnejšie čeliť finančným a hospodárskym krízam.

Odmietanie rozvíjania ekonomických a politických kompetencií EÚ nie je cesta, po ktorej treba ísť. A pestovanie euroskepticizmu už vôbec nie. Ak chce Únia prosperovať a napredovať, musí byť budovaná na základoch fungujúcej politickej únie, ktorá v rámci jej zverených kompetencií a inštitucionálnych nástrojov a mechanizmov by mohla lepšie prekonávať globálne riziká, ktoré sa budú stále viac objavovať. Je to nielen v záujme členských štátov Únie, ale tiež ostatných štátov, vrátane USA.

Poučenie z krízy je, že Úniu treba budovať s jasným cieľom nielen zabezpečiť ekonomický rast a zlepšovanie kvality života, ale tiež to, ako budovať politickú úniu na riešenie globálnych rizík, ktoré sa s globalizáciou vo svete zakorenili. Len tak možno členské štáty Únie zveľaďovať a chrániť ich pred rizikami krízy skôr, ako kríza vznikne.

Veľkou devízou, s ktorou treba rátať, je, že Európska únia predstihuje Spojené štáty v sociálnej oblasti. Svojím modelom budovania „sociálnej Európy“ predstavuje lepší vzor, ktorý už napodobňujú, či preberajú aj iné krajiny alebo zoskupenia štátov. Mnohé štáty, či zoskupenia dávajú prednosť Únii napriek tomu, že USA zatiaľ predstihujú Úniu v ekonomickej sfére. Oslabovanie dôvery v ekonomickej systéme USA je hlavne preto, že pri naša hospodárske krízy, ktoré zvyčajne vznikajú v americkom liberálnom hospodárskom modeli. Vývoj hospodárstva v USA ukazuje, že praktizovanie (neo)liberálneho ekonomického systému vyúsťuje do cyklicky sa opakujúcich kríz s negatívnymi dosahmi na krajiny, firmy a ľudí. Často uplatňovaná malá odlišnosť ekonomických modelov, ktoré sa praktizovali mimo USA (napríklad proamericky orientovaná sociálno-ekonomická reforma na Dzurindovej vlády na Slovensku a v iných štátoch) krízu nevyhlúčili, ale ju len posúvali na neskôr.

Amerika sa dostala do recesie oficiálne od decembra 2007 (v skutočnosti ešte skôr), zakiaľ Európa o rok neskôr - až na prelome roka 2008/2009 (eurozóna upadla do krízy oficiálne v štvrtom štvrtroku 2008). Amerika s krízou ráta. Európa a iné štáty na krízu neboli pripravení hlavne preto, že nemali vyprofilované vlastné ekonomické modely. Nevyprofilovanosť ekonomických modelov spôsobuje značné problémy pri riešení dosahov kríz. Okrem toho, že sa štáty dostávajú do krízy s posunom zhruba okolo jedného roka, sú ovplyvňované úrovňou sociálneho systému zvyčajne odvodeným od hybridných modelov

Kresba: Andrej Mišanek

